

УДК 94 (477) 784.792

**АКЦЕНТИ ТА ПРОБЛЕМИ У КОМПЛЕКТУВАННІ ФОНДОВОЇ ЗБІРКИ
НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ З ТЕМИ
«КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО УКРАЇНИ В КІН. ХХ – ПОЧ. ХХІ ст.»**

Марія Срібна

Національний музей історії України,
Україна, 01025, м. Київ, вул. Володимирська, 2,
e-mail: homylyu@ukr.net

Національний музей історії України є скарбницею національних історико-культурних надбань народу та візитною карткою незалежної України. Основними напрямками діяльності музею є проведення науково-дослідної, експозиційно-виставкової, науково-фондової та науково-освітньої роботи. Науково-дослідна робота музею базується передусім на вивченні власних фондів колекцій та архівних матеріалів з історії України.

Перед науковими співробітниками постають важливі і досить складні завдання у плані наукового комплектування музейних колекцій. Адже від того, як сьогодні працюємо у цьому напрямку, залежить якісна й об'єктивна робота у майбутньому. За радянський період музею нав'язувалась певна модель комплектування та експозиційного показу, яка відповідала ідеологічним установам радянського ладу. У кін. ХХ – поч. ХХІ ст. музейні співробітники самостійно визначають акценти у комплектуванні фондової збірки, які б відповідали вимогам демократизації суспільства. Таким чином, музей перетворився із пропагандистсько-ідеологічного закладу у науково-дослідну установу.

Актуальність дослідження підсилюється тими завданнями та проблемами, що постали на сучасному етапі розвитку України, коли відбуваються зміни у політиці, економіці, соціальній сфері та психології людей. У зв'язку з цим гостро постає проблема різносторонньої й якісно зібрати матеріали, які всебічно показують, як дані зміни впливають на культуру та духовний стан людини.

Головні завдання даного дослідження: проаналізувати фондову колекцію музею з теми «Культура та мистецтво України у кін. ХХ – поч. ХХІ ст.»; з'ясувати пріоритети наукових співробітників у відборі експонатів; розкрити проблеми з якими стикаються музейники у ході комплектування матеріалів.

Аналіз діяльності Національного музею історії України за період незалежності поки що

не став темою дисертаційного дослідження. Про колекцію музею можна дізнатися у численних наукових збірниках і науково-популярних виданнях, де репрезентовано раритетні пам'ятки історії та культури. Ювілейні альбоми знайомлять з історією заснування музею, з видатними особистостями, що стояли біля його витоків і зробили вагомий внесок у комплектування та збереження музейних скарбів, а також з науковцями музею, які гідно продовжують справу своїх попередників [1; 2; 3; 4].

Фондове зібрання музею є досить репрезентативне та достовірне, що дозволяє повно дослідити обрану тему. Колекційні описи та науково-уніфіковані паспорти з теми «Культура та мистецтво України кін. ХХ – поч. ХХІ ст.» Національного музею історії України умовно можна поділити на наступні підтеми: театральне мистецтво, кіномистецтво, музичне мистецтво, циркове мистецтво.

Атрибутовані матеріали найбільш повно розкривають діяльність провідних театрів України. Зокрема, за період незалежності були відкомплектовані: Національний академічний драматичний театр імені Івана Франка [5], Театральна компанія Бенюк і Хостікоєв [6], Національний академічний театр російської драми імені Лесі Українки [7], Київський академічний Молодий театр [8], Національний академічний театр опери та балету імені Т.Г. Шевченка [9], Донецький національний академічний театр опери та балету імені А.Б. Солов'яненка [10], Львівський національний академічний театр опери і балету імені Соломії Крушельницької [11], Національний академічний український драматичний театр імені Марії Заньковецької [12].

Аналізуючи колекцію одразу звертаєш увагу на те, що акценти зроблені на найвідоміші постаті у театральній сфері (художніх керівників, провідних артистів, прославлені вистави та гучні театральні заходи).

На поч. ХХІ ст. були зібрані матеріали худо-

жніх керівників Національного академічного драматичного театру імені Івана Франка, народних артистів України – Б. Ступки та С. Мойсеєва. Особливу цінність становлять їх нагороди та театральні реквізити з відомих вистав (диплом лауреата театральної премії «Київська пектораль», яким нагороджено режисера С. Мойсеєва за кращу режисерську роботу у виставах «Гедда Габлер» та «Лев і левиця», 2002 р. (РД-12734); нагорода «Київська пектораль», якою було нагороджено С. Мойсеєва за кращу режисерську роботу у виставі «Гедда Габлер» та «Лев і левиця», 2002 р. (Ск-367); диплом театральної премії «Київська пектораль», яким нагороджено режисера вистави «Четверта сестра» С. Мойсеєва у номінації за «Кращу режисерську роботу», 2008 р. (РД-12736); грамота Надзвичайного і Повноважного посла України в Угорщині Д. Ткача, якою нагороджено режисера С. Мойсеєва за значний внесок у розвиток українського-угорських культурних зв'язків, 2009 р. (РД-12737); люлька бутафорська до костюму Миколи Задорожного (Б. Ступка у головній ролі) з вистави «Украдене щастя», кін. ХХ ст. (Р-1316); вінок з костюму героя царя Едіпа з однойменної вистави театру імені Івана Франка, кін. ХХ ст. (ТД-307).

За роки незалежності були зібрані комплекси матеріалів народних артистів України: балерини О. Філіп'євої (деталь головного убору Одетти з балету «Лебедине озеро» (ТД-277); балетна пачка Медори з вистави «Корсар» (Т-9457); нарукавники до костюму Медори з вистави «Корсар» (Т-9458, Т-9458/1); репетиційні балетна пачка та ліф (Т-9459, Т-9460), пуанти (Т-9461, Т-9461/1), різноманітні фотографії з вистав); матеріали оперної співачки Л. Забілястої (театральний костюм (сукня) Леонори до вистави «Трубадур», поч. 1990-х рр. (Т-9462); фрагмент театрального костюму – рукавички Тетяни з опери «Євгеній Онегін» П. Чайковського, поч. 2000-х рр. (Т-9463); афіша «Лідія Забіляста. Народна артистка України», 2005 р. (ІД-1165); матеріали оперного співака Р. Майбороди (поштівка «Народний артист України Роман Майборода в ролі Мазепи в однойменній опері П. Чайковського, поч. 2000-х рр. (ФД-6236); поштівка «Народний артист України Роман Майборода в ролі Ріголетто в однойменній опері Дж. Верді, 2000-х рр. (ФД-6237); концертний костюм, кін. 1990-х – поч. 2000-х рр. (Т-9566, Т-9567, Т-9568); різноманітні дипломи (копії) (РД-12590, РД-12591); партитура пісні «Елегія» музика П. Майбороди, слова

М. Стельмаха, поч. 1980-х рр. (РД-12589); матеріали акторів Т. Литвиненко та Ф. Стригуна (різноманітні дипломи, грамоти, поляки, телеграми тощо).

Важливою складовою колекції з театрального мистецтва стали речі відомих вистав. На їх основі було реконструйовано механізм державного фінансування театрів і популярність відвідувань серед населення культурних установ. Опера «Мойсей» Національного академічного театру опери і балету імені Соломії Крушельницької, зайняли чільне місце у скарбниці світової музики та театру. Опера була поставлена до 100-літнього ювілею приміщення театру й отримала благословення та фінансову підтримку від Його Святості Папи Римського Івана Павла II [13].

Особливою є вистава «Тев'є-Тевель» Національного академічного драматичного театру імені Івана Франка, яка займала почесне місце у творчому доробку Б. Ступки. За виконання цієї ролі актор нагороджений Національною премією імені Тараса Шевченка, а у січні 2004 р. отримав орден «Жива легенда». У музеї зберігається картуз з костюму героя «Тев'є молочника», 2011 р. (Т-9558), фотографії та листівки.

Також варто відмітити комплекс матеріалів з вистави «За двома зайцями» Київського академічного Молодого театру, який повно розкриває історію даної постановки та зірковий акторський склад (фото сюжетне «Народний артист України Я. Гаврилюк (у ролі Голохвостого) та народна артистка України Т. Яценко (у ролі Проні Прокопівни) під час зустрічі з народною артисткою України М. Кринициною, 1989 р. м. Київ, УРСР; макет сцени до вистави «За двома зайцями» (реж. В. Шулакова). Художник Чернова Л.Ю., 1988 р. м. Київ, УРСР. (ММ-389); театральної костюм Голохвостого, 1980-ті рр. УРСР (Т-9637, Т-9638, Т-9639, Т-9640); тростина Голохвостого (Е-2978); афіша до вистави «За двома зайцями» М. Старицького, 1992 р. Україна (Пл-3393); театральної сукня Проні Прокопівни, 1988 р. УРСР (Т-9641); театральної капелюшок Проні (Т-9642); грамота Київського міського відділення Національної Спілки театральних діячів України, якою нагороджено Т. Яценко з нагоди 800-го ювілейного показу вистави «За двома зайцями», 2007 р. м. Київ (РД-12731); Почесна грамота Кабінету Міністрів України, якою нагороджено Т.О. Яценко за значний особистий внесок у забезпечення розвитку національної культури, високий професіоналізм і багаторічну плідну працю,

2006 р. м. Київ (РД-12733) тощо).

Багато ювілейних вистав представлені різними афішами, плакатами та запрошеннями (запрошення на виставу «Аїда» Дж. Верді, присвячену 80-річчю від дня народження народного артиста України Гнатюка Д.М., березень 2005 р. (ЛД-8034); буклет опери М. Скорина «Мойсей» (до 150-річчя від дня народження Івана Франка), серпень 2006 р. (ЛІ-7233); афіша Національної опери України імені Т.Г. Шевченка з опери О. Бородіна «Князь Ігор» до 40-річчя творчої діяльності заслуженого артиста України, хормейстера В. Згуровського, 2008 р. (Пл-3327); афіша Національної опери України імені Т.Г. Шевченка з опери Г. Майбороди «Ярослав Мудрий» до 95-річчя від дня народження українського композитора Г. Майбороди, 2008 р. (Пл-3328) тощо.

У 2011 р. до 20-річчя незалежності України була створена виставка «Україна і світ», де було представлено досягнення українців у різних сферах (політика, промисловість, сільське господарство, спорт, культура). При її підготовці було зібрано велику кількість документальних-речових експонатів з гастрольної діяльності театральних колективів і міжнародних фестивалів (брошури та афіші із польських гастролей Національного академічного українського драматичного театру імені Марії Заньковецької (ЛД-8402, Пл-3347, Пл-3348); казахський шапан (халат), подарунок народному артисту України В. Пивоварову від Президента Казахстану Н. Назарбаєва, 2008 р. (Т-9475); буклет «V міжнародний конкурс балету імені Сержа Лифаря», 2004 р. (ЛД-8025); брошура «X фестиваль оперного мистецтва імені Соломії Крушельницької», 2005 р. (ЛД-8406) тощо).

Також особливу цінність становлять рукописи відомих театральних діячів (сценарій вистави «Хоровод любові» за п'єсою А. Шніцлера (режисер-постановник С. Мойсеєв), 2002 р. (РД-12735). У 2016 р. до 25-річчя незалежності України була атрибутована унікальна колекція листів – висловів відомих людей у різних сферах. Зокрема, свої роздуми про весь період незалежності написав режисер С. Мойсеєв, актори Н. Сумська та А. Хостікоєв.

Так для С. Мойсеєва 25 років незалежності України були «часом великих надій, піднесення духу, становлення нації, краху ілюзій, відкидання личин, розчарувань, байдужості і шаленства віри. Пам'ятати – наш обов'язок. Вірити – наше право. Любити Україну – вели-

ка честь!».

У 2010 р. колекція музею поповнилась експонатами з найвідоміших кінофестивалів України (Київський міжнародний кінофестиваль, міжнародний кінофестиваль «Молодість», Одеський міжнародний кінофестиваль). Основу експонатів складають численні афіші, буклети, листівки та різноманітна сувенірна продукція. Серед найцінніших матеріалів варто виділити два оригінальні дипломи Київського міжнародного кінофестивалю [14].

Для повноти колекції не вистачає скульптурних нагород «Скіфський олень» Київського міжнародного кінофестивалю «Молодість» і «Золотий Дюк» Одеського міжнародного кінофестивалю. Проте передати дані нагороди чи зробити дублікати кінофестивалі відмовляються через їх велику коштовність.

У музично-естрадному мистецтві акценти також зроблені на народних артистах України та тих виконавців, які популяризують українські пісні у світі (Руслана, група «Океан Ельзи» й ін.) [15; 16; 17; 18].

У 2014 р. було атрибутовано цікаву збірку з циркового мистецтва України. Зокрема, фондова колекція музею збагатилася документально-речовими експонатами народних артистів України О. Зайцева, В. Шевченко і Л. Шевченко [19].

У XXI ст. науковці, комплектуючи колекцію, намагаються зібрати не тільки матеріали періоду незалежності, але й заповнити прогалини, які були зроблені у XX ст. Так, зокрема, за радянський період зовсім не були зібрані речі з циркового мистецтва та міжнародного кінофестивалю «Молодість».

Враховуючи важку економічну ситуацію у країні, наукові співробітники не мають можливості часто організовувати відрядження по різних містах України з комплектування експонатів. Тому у фондах зберігаються матеріали, які найбільше розкривають діяльність культурних і мистецьких установ м. Києва.

У музей не завжди передаються унікальні експонати, бо майже у кожного великого театру є свій музей чи архів, де зберігаються всі цікаві та важливі документи про історію діяльності творчого колективу. Ще однією проблемою у комплектуванні, є небажання адміністрації театрів передавати до музею на постійне зберігання театральний реквізит. Пояснюючи це поганим фінансуванням, з яким часто стикається театральний персонал. Постійно шити нові костюми та сукні у театрів немає можливості, тому перероблюються

старі речі, які використовуються акторами майже «до дірок». Актори, режисери, музиканти й інші творчі люди не завжди йдуть на співпрацю та передають свої особисті речі до музею. Це пов'язано з тим, що багато хто хоче залишити їх у спадок дітям та онукам.

Музичні виконавці, зокрема, естрадні артисти найохочіше передають свої концертні сукні, дипломи, різноманітні відзнаки, CD-диски, фотографії з дарчими написами тощо. Особливо вони йдуть на співпрацю, коли дізнаються, що їхні речі одразу будуть виставлені у вітрині. Також, багато що залежить від того, як науковий співробітник переконає PR-менеджера артиста у передачі експонатів до музею.

Таким чином, фондова збірка Національного музею історії України з теми «Культура та мистецтво України кін. XX – поч. XXI ст.» представлена в основі лише театральним мистецтвом, цирковим мистецтвом, музичним мистецтвом (естрадою) та кіномистецтвом. Фото, документи, нагороди та речові матеріали є досить різноманітними. Все залежить від вміння встановити контакти з акторами, режисерами, музикантами та творчості музейників. З плином часу перед науковими співробітниками постають нові завдання та цілі, зокрема, з 2014 р. почався збір експонатів, які показують діяльність театральних колективів і співаків у зоні проведення АТО. Крім того, щоб мати повне уявлення про розвиток культури та мистецтва у кінці XX – початку XXI ст. треба зосередити увагу на комплектуванні образотворчого мистецтва, літератури, невеликих театральних і музичних колективів, які б створили цілісну картину про культурне та духовне життя України за останні 25 років незалежності.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Національний музей історії України. Скарбниця історичної пам'яті: альбом / статті: Н.Г. Ковтанюк, Л.В. Строкова. –

К.: Мистецтво, 2009. – 208 с.

2. Національний музей історії України – 110 / Тематичний збірник наукових праць. Частина 2. [наук. ред. Ю. Олійник та ін.] – К.: Такі справи, 2009. – 272 с.

3. Україна – європейська країна / авт. – уклад.: С. Чайковський. – К.: Балтія-Друк, 2015. – 124 с.

4. Національний музей історії України: поступ у третє тисячоліття. Тематичний збірник наукових праць. / редкол. Н. Ковтанюк (відповідальний науковий редактор) та ін. – К.: Національний музей історії України, 2004. – 301 с.

5. Національний музей історії України (далі – НМІУ). – Колекційний опис № 780. «Сучасне українське театральне мистецтво» (Національний академічний драматичний театр імені Івана Франка).

6. НМІУ. – Колекційний опис № 808. «Українське театральне мистецтво кін. XX ст. – поч. XXI ст.» (Національний академічний театр опери і балету імені С. Крушельницької; Театральна компанія Бенюк і Хостіков).

7. НМІУ. – Колекційний опис № 795 «Сучасне українське театральне мистецтво» (Національний академічний театр російської драми імені Л. Українки).

8. НМІУ. – Колекційний опис № 843 «Розвиток театрального мистецтва України в кін. XX ст. – поч. XXI ст.» (Київський академічний Молодий театр).

9. НМІУ. – Колекційний опис № 777 «Українське театральне мистецтво кін. XX – поч. XXI ст.» (Національний академічний театр опери і балету імені Т.Г. Шевченка).

10. НМІУ. – Колекційний опис № 838 «Українське театральне мистецтво кін. XX ст. – поч. XXI ст.» (Донецький національний академічний театр опери та балету імені А.Б. Солов'яненка).

11. НМІУ. – Колекційний опис № 808. «Українське театральне мистецтво кін. XX ст. – поч. XXI ст.» (Львівський національний академічний театр опери і балету імені Соломії Крушельницької; Театральна компанія Бенюк і Хостіков).

12. НМІУ. – Колекційний опис № 801 «Українське театральне мистецтво кін. XX – поч. XXI ст.» (Національний академічний український драматичний театр імені Марії Заньковецької)

13. Паламарчук О. Музичні вистави Львівських театрів (1776-2001) / Оксана Паламарчук. – Л.: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2007. – С. 338.

14. НМІУ. – Колекційний опис № 846 «Діяльність українського кіномистецтва в кін. XX ст. – поч. XXI ст.»

15. НМІУ. – Колекційний опис № 797 «Сучасне музично-естрадне мистецтво» (матеріали народної артистки України Алли Кудлай).

16. НМІУ. – Колекційний опис № 816 «Сучасне музично-естрадне мистецтво в Україні» (матеріали народної артистки України Руслани Лижичко).

17. НМІУ. – Колекційний опис № 849 «Музично-естрадне мистецтво України кін. XX – поч. XXI ст.» (матеріали артиста Віктора Павліка, композитора Руслана Квінти, гурту «Океан Ельзи»).

18. НМІУ. – Колекційний опис № 862 «Сучасне музично-естрадне мистецтво в Україні» (матеріали артистки Ірини Білик).

19. НМІУ. – Колекційний опис № 865 «Національний цирк України».

Срібна Марія Акценти та проблеми у комплектуванні фондової збірки Національного музею історії України з теми «Культура та мистецтво України в кін. XX – поч. XXI ст.»

У статті на основі фондової збірки Національного музею історії України проаналізовано документально-речову колекцію з теми «Культура та мистецтво України у кін. XX – поч. XXI ст.». Показано головні акценти та розкрито проблеми з якими стикаються наукові співробітники при комплектуванні колекції.

Ключові слова: театр, народний артист України, Національний музей історії України, фондова збірка, художній керівник, національний репертуар, балетна труппа, «Київська пектораль»

Срібна Мария Акценты и проблемы в комплектовании фондового собрания Национального музея истории Украины по теме «Культура и искусство Украины в кон. XX – нач. XXI вв.»

В статье на основе фондового собрания Национального музея истории Украины проанализировано документально-вещественную коллекцию по теме «Театральное искусство в XXI в.». Показано главные акценты и раскрыты проблемы с которыми сталкиваются научные сотрудники при комплектовании коллекции.

Ключевые слова: театр, народный артист Украины, Национальный музей истории Украины, фондовый сборник, художественный руководитель, национальный репертуар, балетная труппа, «Киевская пектораль»

Sribna Mariya Accents and problems the acquisition of the collection of the National museum of Ukrainian history under the theme «The culture and art of Ukraine in the context the XX – early XXI century»

In article on the basis of the collection of the National Museum of history of Ukraine is analysed documentary material collection on the theme, «The culture and art of Ukraine in the context the XX – early XXI century». Shows the main points and describes the problems faced by the scientific staff when recruiting collection. In 25 years of independence of Ukraine was attributed to the materials of theatrical art, cinema, music and circus arts. Given the difficult economic situation in the country, researchers do not often have the opportunity to organize business trip to different cities of Ukraine with the acquisition of exhibits of the topic. Therefore, the funds stored materials that best represent the activity of cultural and art institutions in the city Kiev.

Keywords: *theatre, people's artist of Ukraine, National museum of history of Ukraine, stock collection, artistic director, national repertoire, ballet troupe, «Kyiv pectoral»*

Рецензенти:

Шитюк М.М., д.і.н., професор

Погромський В.О., к.і.н.

Надійшла до редакції 17.11.2016 р.